ئۆپۆزسیۆن لەنێوان ڕەوایەتی سیاسی و ئەرکە کۆمەڵایەتییەکاندا

نوری بێخاڵی

ئۆپۆزسیۆن لەیەك كاتدا بوونێكی سیاسی و كۆمەڵایەتی هەیە، بوونێكی سیاسییە بەو پێیەی لە سیاقێكی مێژوویی دیاریكراودا و لەناو هەلومەرجێكی سیاسیدا، هەڵگری پڕۆژەیەكی سیاسییە لەبەرامبەر ئەو دەسەڵاتەی لە گوتار و ستراتیژ و كارەكانیدا بۆشاییەك هەیە..بوونێكی كۆمەڵایەتیشە، لەبەر ئەوەی لەهەناوی پڕۆژە سیاسییەكەیدا ئەرك و پەیامێكی كۆمەڵایەتی هەڵگرتووە كە گوزارشت لە خواست و داخوازی گروپێك، یان گروپگەلێكی كۆمەڵایەتی دەكات و بەهۆیەوە شوناسێكی جەماوەری و كۆمەڵایەتی وەردەگرێ.

لەپشتی هەر ئۆپۆزسیۆنێك و ئەو پڕۆژە سیاسییەی دەیخاتە ڕوو، هەروەها ئەو پەیامە كۆمەڵایەتییەی دەیەوێ بیگەیەنێت، مەرام و مەبەستێك هەیە، كە ئەویش نەهێشتنی، یان باشتر بڵێین ڕێگرتنە لە ئەگەری ناسەقامگیری سیاسی لە جوگرافیایەكی دیاریكراودا، كە ڕەنگە لە میانی گەورەتربوونی ئەو بۆشاییە سیاسییەی لە پێكهاتی هەر دەسەڵاتێكدا هەیە، بەهۆی پشتگوێ خستنی ئەركەكانی لە ئاست كۆمەڵگادا بەبێ جیاوازی ، ببێتە دیفاكتۆ.

واتە ئۆپۆزسیۆن بەدیوە تەندروستەكەی پاراستنی بەرژەوەندی و ئیرادەی گشتییە، هەروا ئاشتكردنەوەی دەسەڵات و گروپە كۆمەڵایەتی و هێزە سیاسییەكانی ترە، كە بە هەرناوێكەوە بێت فەرامۆشكراون و كەوتوونەتە پەراوێزی گرنگیپێدان و بەرنامەكانی دەسەڵات.

بەمانایەكی تر ئامادەگی، یان لەدایكبوونی ئۆپۆزسیۆن لە پێناو تەندروست بەڕێوەچوونی پرۆسەی سیاسی و دوورخستنەوەی كیانی دەسەڵاتە لە ئەگەری شڵەژان و ناسەقامگیری و بەرپرسیاركردنییەتی لە ئاست ئەركە كۆمەڵایەتییەكاندا.

دەتوانین بڵێین ئۆپۆزسیۆنی ڕاستەقینە، ئامراز و فاكتەری ڕاگرتنی باڵانسی پرۆسەی سیاسی و پراكتیزەكردنی تەندروستانەی دەسەڵات و لەبەر چاو گرتنی خواستە كۆمەڵایەتی و مافە سیاسی و ئەركە دیموكراسییەكان و هەروا ڕووبەڕوو كردنەوەی كایەكانی تری كۆمەڵگایە بۆ بەرپرسیارێتی.

لە دنیای دیموكراسی و پێشكەوتوودا، یان با بڵێین لەواقیعدا و بەمانا تەندروستەكەی خۆی، ئۆپۆزسیۆن نەك ئەرك و قورسایی نییە و ڕێگر نییە لەبەردەم دەسەڵاتدا، نەك هۆكارێك نییە بۆ تورەو و بێزاركردنی، بەڵكو هاندەرێكە بۆ پتەوكردنی بەندیواری ڕەوایەتی و یاسایی دەسەڵات و بەخشینی شوناسی دیموكراسی و شارستانییانە پێی. چونكە ئۆپۆزسیۆن بەمانا سیاسییە لۆژیكی و دیوە كۆمەڵایەتییە جوانەكەی، نوێنەرایەتیكردنی خواستە مەدەنی و دیموكراسییەكانی هێزە سیاسی و گروپە

کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگا و بەشداری پێکردنی کارا و بەرچاویانە لە پرۆسەی سیاسی رووبەڕوو کردنەوەیانە لەگەڵ ئەرك ولێپرسراوێتییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکاندا، بەتایبەتی هێز و گروپە پەراوێزکراوەکان، کە زۆرجار هێزی گۆڕان و نوێبوونەوە و پێشکەوتنیان تێدایە.

پرسیاری گرنگ لێرەدا ئەوەیە: ئاخۆ بۆچی لە کۆمەڵگا داخراو و دواکەوتووەکانی رۆژهەڵاتدا، بەخۆشمانەوە، ئۆپۆزسیۆن لە دایك نەبووە؟ یان ئەگەر هەبووە و هەیە بۆچی نەیتوانیوە ببێتە دیفاکتۆ؟ کە ئەمە پرسیاری جەوهەری بابەتەکەمانن.

لە وەڵامی پرسیاری ئەوەی بۆ ئۆپۆزسیۆن لەدایك نەبووە، دەتوانین بڵێین بەڵێ هەبووە و هەیە، بەڵام لەبەرچەند هۆکارێکی سیاسی و کلتوری کە پەیوەندییان بە پێکهاتەی دەسەڵاتەوە هەیە، کە رێگەی نەدراوە هەناسە بدات..هۆکاری یەکەم و سەرەکییان دەگەڕێتەوە بۆ سروشت و دیوی رەوایی دەسەڵات خۆی لەو جوگرافیایەدا، دووەمیشیان بەندە بە نائامادەیی کلتوری دیموکراسی و دنیابینی تاکڕەوانەی دەسەڵات و جۆری سەوداکردنی لەگەڵ جیاوازی و پرۆسەی سیاسیدا.

بۆ وەڵامی پرسیاری ئەوەیش کە بۆچی ئۆپۆزسیۆن لە دنیای ئێمەدا (مەبەستم رۆژهەڵاتە) نەیتوانیوە ببێتە دیفاکتۆ و کاریگەری بەسەر هاوکێشەکاندا هەبێت، ئەوا دەگەڕێتەوە بۆ سروشتی ئۆپۆزسیۆن خۆی. چونکە بوون و کارایی و ئامادەیی ئۆپۆزسیۆن و کاریگەری بەسەر ئاراستەی رووداو و هاوکێشەکان و پرۆسەکانی گۆڕان و ریفۆرم و نوێبوونەوە پەیوەستە بە بوونی کۆمەڵێك زەمینە و بەڵگە و ئەرگۆمێنتەوە، تا بتوانێ لەسایەیاندا گەشە بەخۆی بدات و هەنگاوی پراکتیکی بنێ و ئامانجەکانی بپێکێ..

بەڵگەیەکیان دیسانەوە بۆ تێگەیشتنی دەسەڵات دەگەڕێتەوە، ئەویش ناڕازی بوون و رەتکردنەوەی بەردەوام و بێ پێشمەرجییەتی بۆ هەر بزاوتێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی کە بیەوێ پەنجە بۆ هەڵە و کەموکورییەکانی بکێشێ و هەوڵی پڕکردنەوەی بۆشاییەکانی بدات لە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و پرۆسەی پراکتیزەکردنی دەسەڵاتدا، بۆیەشە لە نێو کارنامە و دنیابینی دەسەڵات و سیستەمە سیاسییەکانی رۆژهەڵاتدا، ئۆپۆزسیۆن نەك ئازادی بوون و کارکردنی نییە لە چوارچێوەی یاساکانیدا، بگرە هەر هەستکردنێك بە بزاوتێکی لەم جۆرە مەحکومە بە سڕینەوە و سەرکوتکردن، ئەمە لەکاتێکدا کە ئازادی کاری ئۆپۆزسیۆن لە توێی یاسایەکی پەسەندکراوی دیموکراسی و شارستانیدا، یەکەم ئەرگۆمێنتە تاکو بزاوتەکە بتوانێ بکەوێتە کار و پرۆژەکانی بخاتە ڕوو.

هاوکات لە شوێنکاتێك و لە سایەی سیستەمێکی سیاسی کراوە و دیموکراسیدا، کە رێز لە جیاوازی دەگرێ و زەمینەکانی ئازادی رادەربڕین و رێکخراوبوون بەرفرەتر دەکات، لەو کاتەشدا ئۆپۆزسیۆن پێویستی بە چەند بەڵگە و ئەرگۆمێنتێك هەیە کە سەرچاوە لە خودی خۆی و ئامادەگی و کاراییەکەی

دەگرن، چونکە بەبێ بوونی ئەو مەرجە خودییانە، ئەستەمە هیچ ئۆپۆزسیۆنێك بتوانێ ئامانجەکانی خۆی بپێکێ، کە دەکرێ ئەو بەڵگانە، بەم شێوەیە کورت و پوخت بکەینەوە:

ئۆپۆزسیۆن دەبێ هەڵگری ئەرکێکی کۆمەڵایەتی بێت، لە تویی ئەو ئەرکەیدا نوێنەرایەتی خواست و داخوازییە کۆمەڵایەتییەکانی، هێزێك، یان هێز و گروپگەلی کۆمەڵایەتی بکات..هەمدیس توانای نوێنەرایەتیکردن و چوونە نێو هاوکێشە و کێبەرکێ سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی هەبێت و زەمینە و ئیرادەی بەجەماوەری بوونی هەبێت، جگە لەمە دەبێ خاوەنی پڕۆژەیەکی سیاسی تۆکمە و ستراتیژی کار و پێدراو و بەڵگەی فیکری و ئابووری و مۆراڵی بێت.. لەهەموویشیان گرنگتر دیدێکی ئاییندەخوازی تاکڕەو و پاوانخوازانەی نەبێت و خۆی بە ئەلتەرناتیفی کۆی کێشە و گرفتە کۆمەڵایەتی و سیاسی و کلتوری و ئابووری و فەرهەنگییەکانی کۆمەڵگا نەزانێ و بانگەشەی فریادڕەسی و موژدەبەخشینی رەها و جێگیر و نەگۆڕ نەکات..ئەمە وێرای سەودای واقیعی و لۆژیکیانە لەتەك پرس و ئارێشە و قەیرانەکانی دەسەڵات و راستگۆییانە گوزارشت کردن لە ویست و داخوازییەکانی گروپە فەرامۆشکراو و پشتگوێ خراوەکانی کۆمەڵگادا و.........، کە هەموو ئەمانە رەهەندی کارایی و شوناس و پشتیوانییەکی جەماوەری زیاتر بە ئۆپۆزسیۆن دەدەن.

بەشێوەیەکی گشتی دەبێ ئۆپۆزسیۆن لەگەڵ هەموو ئەو بەڵگە و مەرجانەدا، ئیرادە و توانای ئەوەی هەبێت و چاوەڕوانی ئەوەی لێبکرێت کە لە قۆناغێکی مێژوویی و وێستگەیەکی ململانێی کۆمەڵایەتی و سیاسیدا، ئەو هێز و گروپە پەراوێزکراوانە لە رێگەیەوە پێداویستی و خواستەکانیان تێر بکەن. کەواتە بەم پێیە بێت، ئۆپۆزسیۆن و مەرجی بوون و کارایی و ئامادەگی و کاریگەرێتییەکەی بەندە بە بەڵگە و ئەرگۆمێنتی خودی و بابەتی، بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا نابێ ئەو راستییە مێژووییە لەیاد بکەین کە ئەرکی سەرەکی و راستەقینەی ئۆپۆزسیۆن (هەر ئۆپۆزسیۆنێك) لە بەرامبەر دەسەڵاتدا (کە مەبەست ئەو دەسەڵات و سیستەمە سیاسییەیە بوونێکی رەوا و یاسایی هەیە و کۆڵەگەکانی لەسەر بنەما و بەهاکانی دیموکراسی و رێزگرتنی بەرامبەر و ئازادییەکانی دارشتووە)، پڕکردنەوەی بۆشاییەکی نێو کایەی سیاسی و دەسەڵاتە، بەمەبەستی دوورخستنەوەی لە قەیران و ئاژاوە و فەوزا و پاراستنی لە ناسەقامگیری و شڵەژان.

لەبەر رۆشنایی ئەو راستییە مێژووییانەدا و کاتێك دێین ئەم هاوکێشەیە لە دنیای خۆماندا، دنیای رۆژهەڵاتدا، بەتایبەتی لە ولاتانی دەوروبەرماندا، بەشێوەیەك لە شێوەکانیش لە کوردستاندا دەخوێنینەوە، دەبینین ئاراستەکان رێك پێچەوانەن. چونکە واقیعی ئێستا و ئەزموونەکانی دوێنێ، ئەو راستییە تاڵەمان پێ دەڵێن کە ئۆپۆزسیۆن لەسەر ئاستی خودی و بابەتی، هیچ کام لەم بەڵگە و ئەرگۆمێنتانەی نین، هەر لەبەر ئەوەیشە کە دەبینین هەر هەوڵ و بیرکردنەوەیەکی لەم چەشنە، دواجار

هەوڵێك بووە بۆ چونەوەیەك و بەسەرخۆ داخران و کەرتبوون و پەرتەوازەیی سیاسی و کۆمەڵایەتی، هەروەها بێ وەڵامی بووە لە بەرامبەر کۆی قەیران و دەرکەوتە و پێشهاتەکاندا، بەجۆرێك تووشی پوکانەوە و ئیفلیج بوون هاتووە. ئەم حاڵەتە ناتەندروستەی نێو کایە و ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئێمە، یان روونتر بڵێین نائامادەگی ئۆپۆزسیۆن لەم سەرزەمینەی ئێمەدا، دەرەنجامی ونبوونی فاکتەر و زەمینە خودی و بابەتییەکانە...ئەم دیاردەیەی نەبوونی ئۆپۆزسیۆن، یان چوونەوەیەکی، یاخود لاوازیەکەی، تەنها پەیوەست و تایبەت نییە بە هێزێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی دیاریکراو و نەتوانینی لە راپەڕاندنی ئەم ئەرکە، بەڵکو سەرجەمی رەوتە ئایدیۆلۆژی و هێزە سیاسی و گروپە کۆمەڵایەتییەکان گرتۆتەوە بە (چەپ و راست، عەلمانی و ئایینی، نەتەوەیی و نێونەتەوەیی، ئەتنی و مەزهەبی)، ئەمە و سەرەڕای ناکارایی بزاوتە کۆمەڵایەتییەکان و نائامادەگی و بێ کاریگەری هێز و گروپەکانی فشار، کە هەوڵ دەدەین ئەگەر بەکورتیش بێت، دواتر قسەیەك لەم بابەتە دەکەین.

راستییەکی حاشا هەڵنەگر هەیە، ئەویش ئەوەیە کە لە پشتی گوتاری ئۆپۆزسیۆندا (هەر ئۆپۆزسیۆنێك)، خواست و مەیلی گرتنە دەستی دەسەڵات هەیە، بۆیەشە دەبینین هەر ئۆپۆزسیۆنێك لەتەك ئەرك و پەیامە کۆمەڵایەتییەکەیدا، پڕۆژەیەکی سیاسی خۆی هەیە، کە دواتر ئەو پڕۆژەیەی گشتگیر دەکاتە نێو سەرجەم کایە و بوارەکانی ژیانی (سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی، کلتوری....)، کۆی ئەو کایانە بە بەرەهەند و خوێندنەوەکانی ئەو پڕۆژە سیاسییەی خۆی بارگاوی دەکات، ئەمەش بەمەبەستی کامڵکردنی خۆی و ستراتیژەکانی.

واتە دواجار ئۆپۆزسیۆن لەبەرامبەر دنیابینی سیاسی و گوتاری ئایدیۆلۆژی و شێوازی مومارەسەی سیاسی دەسەڵاتی باودا، سیستەمێك لە بەهای نوێ بەرهەم دێنێت و لە گوتار و هەنگاوەکانیدا تەوزیفیان دەکات، تاکو لەوێوە بخزێتە نێو هاوکێشەی ململانێیەکان و ناڕەزاییەکانی خەڵك بقۆزێتەوە، بەڵام لە دنیای ئێمەدا گرفت لەو سەودایەی ئۆپۆزسیۆن (ئەگەر هەبێت!) لەگەڵ شەقامدا ، ئەوەیە کە دەیەوێ رای گشتی، یان ئەو هێز و گروپە کۆمەڵایەتییە پەراوێز کراوانە بە موژدەی تێرکردنی پێداویستییەکانیان لەیەك کاتدا بکاتە (بکەر و بەرکار!). بێگومان لەو نیازەی پرۆسەی گرتنە دەستی دەسەڵاتیشدا لەلایەن ئۆپۆزسیۆن، شوناس و ماهیەتی هەر یەکە لە دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆنمان بۆ دەردەکەوێ، بەو پێیەی فۆرم و شێوازەکانی گەیشتن بە دەسەڵات لە شوێنکاتێکەوە بۆ یەکێکی تر..لە کۆمەڵگایەکەوە بۆ یەکێکی دی..لەسای کلتورێکەوە بۆ ئەوی تر، جیاوازە و ئەو زەمینە و میکانیزم و تاکتیکانەی پەنایشیان بۆ دەبردرێ هەمەچەشن دەبن. چونکە شێوازی گەیشتن بە دەسەڵات لە هەلومەرجێکی سیاسی سەقامگیر و کۆمەڵگایەکی کراوە و لەسای سیستەم و کلتورێکی دیموکراسی و شارستانیدا، کە بەها و بنەماکانی ئاشتی و تاکگەرێتی و پلورالیزم و گەڕانەوە بۆ یاسا و رەوایی لەخۆ گرتبێت، زۆر جیاواز و

بگره ئاسانتره، وەك لە رەوشێکی سیاسی دەسـەلاتێکی نـاجێگیر و لـە ئـامێزی کۆمەڵگایـەکی داخـراو و لەسای سیستەم و کلتورێکی دیکتاتۆری و تاکڕەو کە تۆلێرانسی جیاوازییەکانی قبوڵ نییە و کەم تـا زۆر، دوور و نزیـك رەفتـار و هەلۆێسـتەکانی لەگـەڵ مـاف و ئازادییـەکانی تـاك و مرۆڤایـەتی نایەنــەوە و زەمینەیەکی یاسایی و رەوایی نییە، کـە بێگومـان لـەم دوو هاوکێشـەیەدا سروشـتی کـاری ئۆپۆزسـیۆن و رادەی ئامـادەگی و نائامادەگیشـی دەگۆڕێـت، فۆڕمــەکانی (هەڵبـژاردنی دیموکراسـییانە و ئـاڵوگۆڕی ئاشتییانەی دەسەلات و زەبروزەنگ و شۆڕش و کودەتا و....)، لە پرۆسـەی گرتنـە دەسـتی دەسـەلاتدا، ئەو وانە و پەندە مێژووییانەن کە دیرۆکی سیاسی و فەرمانڕوایی دونیا فێرمان دەکەن.

هــەر لــەمیانی ئــەو خوێندنەوەیشـدایە کـە شـوناس و ئـەرکی هــەر یەکـە لـە ئۆپۆزسـیۆنی سیاسـی و بزوتنەوەیـەکی کۆمەلایـەتی روون دەبنــەوە..لـەو روانگەیـەی کـە ئۆپۆزسـیۆن لەیـەك کاتـدا خـاوەنی پڕۆژەیەکی سیاسییە بۆ گەیشتن بە دەسەلات و هـەلگری ئـەرك و بەرپرسـیارێتییەکی کۆمەلایەتیشـە کـە دەیخاتە خزمەتی پـڕۆژە سیاسییەکەی، لـە کاتێکـدا مـەرج نییـە بزوتنـەوە کۆمەلایەتییـەکان لـە هـەموو شوێنکات و قۆناغێکی خەباتدا فۆڕمی ئۆپۆزسیۆن وەربگرن و نیازیان گۆڕینی سیسستەمی حوکم و گرتنە دەستی دەسـەلات بێـت، بـەڵکو زێـدەتر لـە فـۆڕمی گروپـەکانی فشـاردا دەردەکـەون، چـونکە بزوتنـەوە کۆمەلایەتییەکان (قوتابیان، لاوان، ژنان، کرێکاران —بەچەمکە مارکسییەکەی نا)، ئەوانە لـە دەرەنجـامی پەراوێزکردن و بێبەشکردنیان لە مافەکانیاندا، هەلگری گوتارێکی خاوەن خواست و داخوازی کۆمەلایـەتی و پیشەیین و ئەو رێوشوێن و میکانیزمانەی پەنایشیان بۆ دەبـەن و دەیانگرنەبـەر بـۆ بەرجەسـتەکردن و هێنانـەدی مـاف و داخوازییـەکانیان، جیـاوازن لـەو شـێوازانەی کـە ئۆپۆزسـیۆنی سیاسـی پشـتیان پـێ دەبەستێت لە رووبەڕووبوونەوە و ململانێ و کێبەرکێی لەگەڵ دەسەلاتی باودا.

بەمانایەکی تر، هەر بزوتنەوەیەکی کۆمەلایەتی لەناو کۆمەڵگادا، بەگوێرەی پێگەی کۆمەلایـەتی و ئاسـتی کاریگەری و توانا و خواستەکانی، خاوەنی تایبەتمەندی و شوناسی دیاریکراوی خۆیەتی، بۆیە ئاساییە کە ببینین خواستەکانی (قوتابی لە ژن) و (گەنج لە پیشەکار) و (پارێزەر لە پزیشك) و......هتد، جیـاواز بـن و کەس ئەرك و وەزیفەی کۆمەلایەتییانەی خـۆی لەسـەر هـەردوو ئاسـتی (مـاف و بەرپرسـیارێتی) بـەهی ئەویتر نەزانێ، بەتایبەتی ئەگەر ئەو راستییە بزانین کە بزوتنەوە کۆمەلایەتییەکان، بزوتنەوەی خۆڕسـکن و بەردەوام زەمینەی دەرکەوتنیان هەیە و وارێك کەوتووە لەناو خودی سیستەمە دیموکراتییـەکانیش لـە فۆڕمی جیاجیادا دەربکەون. لە کاتێکدا ئۆپۆزسـیۆنی سیاسـی دێـت و کـۆی داخـوازی ئـەو بزوتنەوانـە و نارەزاییـەکانیان بەمەبەسـتی زیـاتر کردنـی ئۆتۆریتـەی جـەماوەری و سیاسـی بـۆ پـڕۆژە سیاسـییەکەی دەقۆزێتەوە. کەچی ئەمەش بەو مانایە نییە کە ئەو بزوتنـەوە کۆمەلایەتییانـە لـە قۆنـاغێکی دیـاریکراو و شـوێنکاتێکی گونجـاو و لــە سـای سیسـتەمێکی سیاسـیدا خــەونی گـۆڕانی پێکهاتــەی دەسـەلات و

سیستەمەکەیان نەبێت و کار و خەبات لەو پێناوەدا نەکەن، بەڵام ئەوەی لەم هاوکێشەیەدا دەمێنێتەوە، ئەوەیە کە ئەو بزوتنەوانە لەو پرۆسەیەشدا دواجار بە (بکەر و بەرکار) دەمێننەوە، رەنگە ئەمە بۆخۆی بابەتێکی تر بێت و پێویستی بە لێکۆڵینەوەیەکی سەربەخۆ بێت، کە لێرەدا جێگای نابێتەوە. ماوەتەوە بڵێین کە پرسیاری نائامادەگی و ناکارایی ئۆپۆزسیۆن لە دنیای ئێمەدا، پرسیارێکە پێویست دەکات، هێزە سیاسی و گروپە کۆمەڵایەتییە پەراوێزکراوەکانی نێو کۆمەڵگا لەخۆیانی بکەن، لەبەرامبەر ئەم پرسەشدا گەرەکە خودی دەسەڵات ئەگەرەکانی پرسیار و گومانی نائامادەگی پێویستی دیموکراسی و شەرعیەت و بێدەنگی شەقام و نەبوونی ناڕەزایی ئەکتیڤی بزوتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لەخۆی بکات.